

Mokyklų vadovų požiūrio į švietimo sisteminius pokyčius dinamika

Ramutė Mečkauskienė

Socialinių mokslų (edukologijos) daktarė
Vilniaus Viršuliškių vidurinė mokykla
Viršuliškių g. 7, tel. 240 05 84
El. paštas: meckauskiene@yahoo.com

Rimantas Želvys

Profesorius socialinių mokslų (edukologijos)
habilituotas daktaras
Lietuvos edukologijos universitetas
Studentų g. 39, tel. 273 00 39
El. paštas: rimantas.zelvys@vpu.lt

Straipsnyje aptariama mokyklų vadovų požiūrio į svarbiausius švietimo kaitos aspektus dinamika. Pirmasis mokyklų vadovų požiūrio tyrimas buvo atliktas 1996 metais, vykstant pirmajam švietimo reformos etapui. Analogiškas požiūrio tyrimas pakartotas 2001 metais – antrojo švietimo reformos etapo pabaigoje ir 2009 metais, vykstant trečiajam švietimo reformos etapui. Gauti tyrimų rezultatai leidžia palyginti mokyklų vadovų požiūrio į švietimo reformos eigą kaitą daugiau nei dešimties metų laikotarpiu ir nustatyti, ar vadovų požiūris į švietimo pokyčius keičiasi ir koks šių pokyčių mastas.

Pagrindiniai žodžiai: mokyklų vadovai, švietimo reforma, švietimo pokyčiai.

Įvadas

Švietimo kaitai Lietuvoje skirtose publikacijose paprastai skiriami trys praktinio Lietuvos švietimo reformos įgyvendinimo etapai. Per pirmąjį etapą (1990–1997 metai) daugiausia pastangų buvo skirta ugdymo turiniui pertvarkyti. Kita svarbi šio laikotarpio kryptis – mokymosi pasirinkimo galimybių didinimas. Griežtai unifikotą sovietinę sistemą pakeitė ugdymo programų ir švietimo įstaigų įvairovė. Antrojo etapo metu (1998–2002 metai) buvo siekiama spręsti problemas, atsiradusias dėl gausių švietimo naujovių bei visuomenė pokyčių. Buvo įgyvendinami tokie švietimo pertvarkos žingsniai: valstybinių brandos egzaminų sistemos įdiegimas, ugdymo profiliavimas, mokinio krepšelio įvedimas, pradėtas mokyklų tinklo optimi-

zavimas. Trečiasis etapas, prasidėjęs 2003 metais, siejamas su 2003–2012 metų valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimu (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2006).

Visuomenė įvairiai vertina švietimo reformos apskritai ir tam tikrų jos metu įgyvendintų pokyčių reikšmę. Vieni reformos žingsniai laikomi sėkmingesni, kiti – mažiau (Želvys, 2009). Daugelis pasaulyje žinomų švietimo kaitos tyrėjų (Ball, 1987; Fullan, 1991; Sarason, 1982 ir kt.) jau ne vieną dešimtmetį savo publikuojamuose darbuose pabrėžia, kad lemiamą reikšmę, nulemiant pokyčių sėkmę arba nesėkmę, turi švietimo įstaigų vadovų požiūris į reformą ir jų pozicija. Juk būtent vadovams tenka inicijuoti praktinius reformos įgyvendinimo žingsnius, todėl jų santykis su

švietimo pokyčiais yra itin svarbus. Nesulaukusios mokyklų vadovų palaikymo, net ir pačiais geriausiaisiais norais grįstos švietimo reformatorių iniciatyvos yra pasmerktos nesėkmei. Ne mažiau svarbu stebėti, kaip šis požiūris keičiasi per ilgesnį laiką, nes pasikartojančių tyrimų rezultatų analizė gali suteikti vertingos informacijos apie vykstančius švietimo pokyčius. Tai leidžia suformuluoti **mokslinę problemą**: kaip kinta mokyklų vadovų požiūris į švietimo sisteminius pokyčius.

Tyrimo objektas – mokyklų vadovų požiūris į švietimo sisteminius pokyčius dinamika.

Tyrimo tikslas – remiantis 1996 metų (Želvys, 1996), 2001 metų (Želvys su bendraaut., 2001) ir 2009 metų (Mečkauskienė, 2009) tyrimų duomenimis, išsiaiškinti vadovų požiūrio dinamikos tendencijas baigiamuoju kiekvieno iš trijų švietimo reformos etapų laikotarpiu.

Tyrimo etapai. 1996 metų balandžio – gegužės mėnesiais buvo atlikta Lietuvos švietimo vadovų nuomonės apklausa. Į anketos klausimus atsakė 594 respondentai. 2001 metais atsakymus pateikė 382 respondentai, o 2009 metais – 340 respondentų. Visų tyrimų imtys buvo reprezentatyvios. Bendras respondentų skaičiaus mažėjimas aiškintinas tuo, kad per aptariamąjį švietimo reformos laikotarpį Lietuvoje nuolat mažėjo bendrojo lavinimo mokyklų skaičius, be to, kiekvienais metais didėjant mokyklose atliekamų tyrimų srautui, mokyklų vadovai randa vis mažiau laiko atsakyti į jiems siunčiamų anketų klausimus. Trys šiame straipsnyje aptariamieji vadovų požiūrio tyrimai nebuvo identiški. Laikui bėgant, kai kurie pirmojo tyrimo metu suformuluoti klausimai prarado savo aktualumą; kita vertus, švietimo reformai

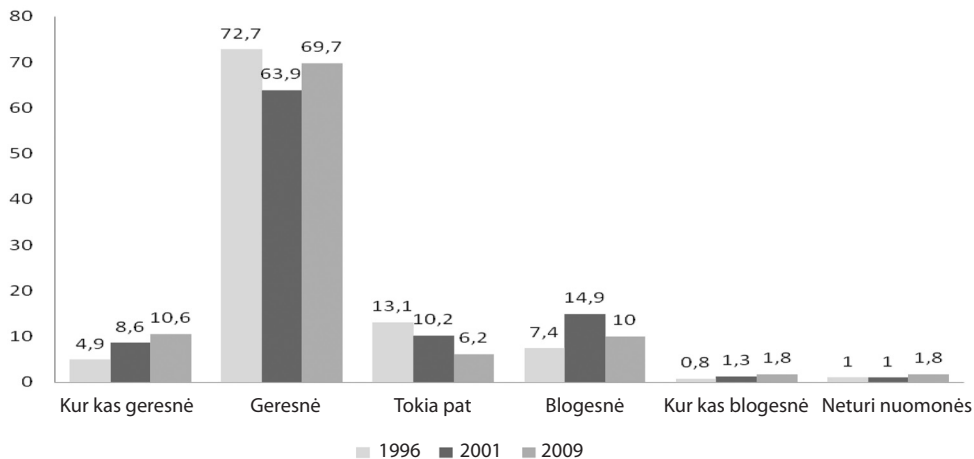
įsibėgėjant, atsirado naujų švietimo kaitos aspektų, kuriuos tyrėjai manė esant būtina įvertinti.

Tyrimo metodai – anketinė nuomonių apklausa, lyginamoji analizė.

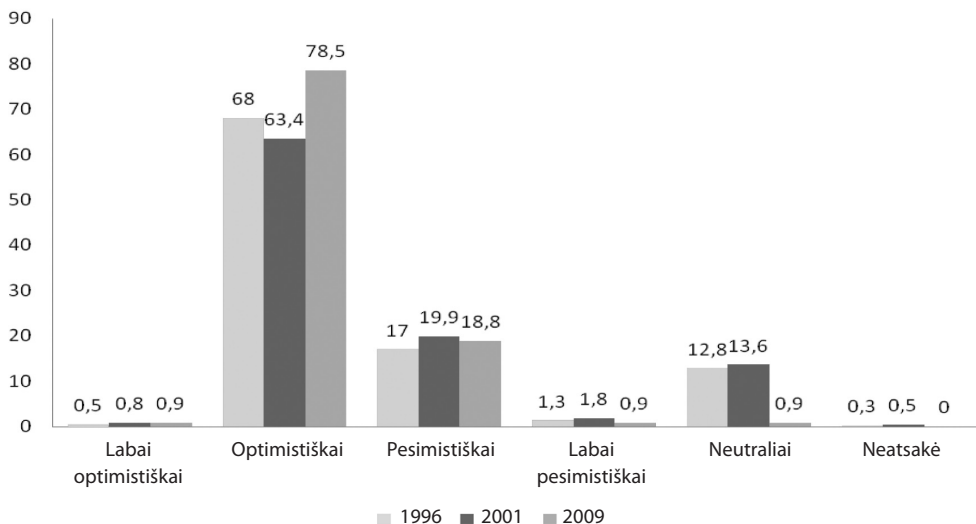
Mokyklų vadovų požiūrio kaitos dinamikos tendencijos

Lietuvos švietimo sistemos reforma gali būti tiriama ir analizuojama įvairiais pjūviais. Šioje publikacijoje ji analizuojama mokyklų vadovų požiūriu į švietimo reformos sisteminius pokyčius, remiantis 1996, 2001 ir 2009 metų tyrimų duomenimis. Tačiau siekiant išvelgti požiūrio kaitos dinamiką pristatomi tik tie duomenys apie atsakymus į klausimus, kurie buvo pateikti visuose trijuose arba bent jau dviejuose pastaruosiuose tyrimuose ir kurių metu gautus rezultatus galima palyginti (1 pav.).

Kaip matome, dauguma mokyklų vadovų ir toliau yra tos nuomonės, kad dabartinė švietimo sistema yra geresnė už sovietinę. 1996 metais taip manė 77,6 proc. apklaustų vadovų, o 2009 metais jų skaičius buvo net šiek tiek didesnis – 80,3 proc. Perpus sumažėjo manančių, kad sistema išliko tokia pati – nuo 13,1 proc. 1996 metais iki 6,2 proc. 2009 metais. Kritiškai žiūrinčių į dabartinę švietimo sistemą skaičius didėjo nedaug – nuo 8,2 proc. 1996 metais iki 11,8 proc. 2009 metais. Šio tyrimo duomenys nepatvirtina plačiosios visuomenės kartais išsakomos nuomonės apie ryškėjančią švietimo darbuotojų sovietinės praeities nostalgiją. Be to, vis mažesnis procentas švietimo vadovų neižvelgia esminių švietimo pokyčių ir kuo toliau, tuo mažiau respondentų teigia, kad per visą posovietinį laikotarpį švietimo sistema iš esmės nepakito (2 pav.).

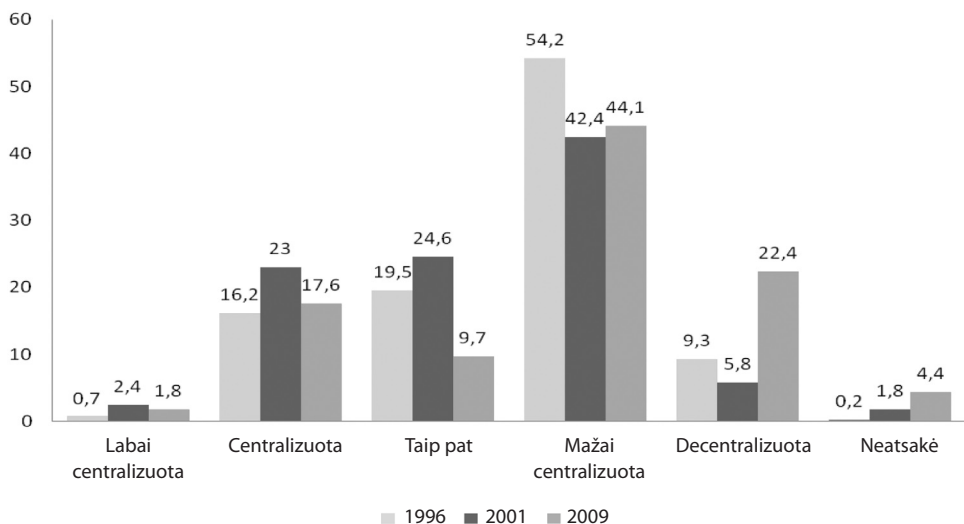
1 pav. Vadovų požiūrio į dabartinę ir sovietinę švietimo sistemas kaita (proc.)

2 pav. Vadovų požiūrio į Lietuvos švietimo sistemos ateitį kaita (proc.)

Gauti rezultatai rodo, kad optimizmo švietimo įstaigų vadovams netrūksta. 1996 metais optimistiškai į ateitį žvelgė 68,5 proc. apklaustų vadovų, o 2009 metais jų skaičius padidėjo iki 79,4 procento. Pesimistų dalis išliko beveik tokia pati – 18,3 proc. 1996 metais ir 19,7 proc. 2009 metais. Ryškiausias neutralių atsakymų kiekio pokytis – jų sumažėjo

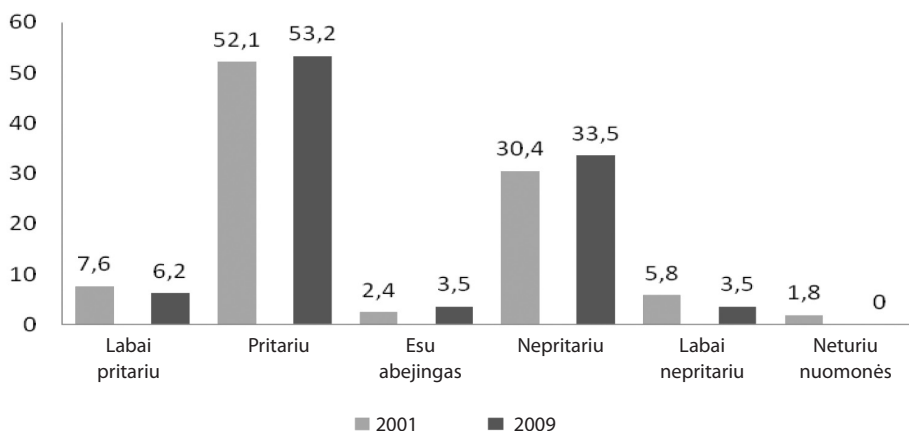
nuo 12,8 proc. 1996 metais iki 0,9 proc. 2009 metais. Kaip ir vertinant sovietinę švietimo sistemą, galima daryti prielaidą, kad švietimo pokyčių pobūdis palieka vis mažiau abejingų ar neapsisprendusių. Švietimo įstaigų vadovams tampa vis lengviau pasirinkti pozityvią arba neigatyvią poziciją tolesnės švietimo raidos atžvilgiu (3 pav.).

3 pav. Vadovų požiūrio į Lietuvos švietimo sistemos centralizaciją ir decentralizaciją kaita (proc.)

Abejingų švietimo sistemos centralizacijos pobūčiai taip pat sumažėjo perpus – nuo 19,5 proc. 1996 metais iki 9,7 proc. 2009 metais. Už labiau centralizuotą sistemą ir toliau pasisako šiek tiek mažiau negu penktadalis apklaustųjų – 16,9 proc. 1996 metais ir 19,4 proc. 2009 metais. Mažiau centralizuotos sistemos pageidau-

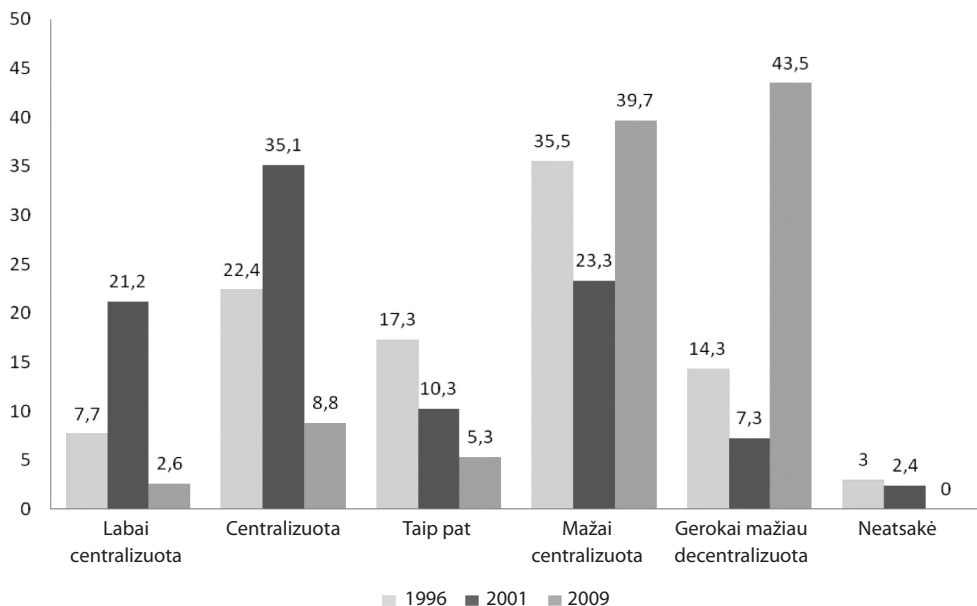
ja maždaug du trečdaliai; tiesa, palyginti su 1996 metais, daugiau kaip dvigubai pagausėjo visiškos decentralizacijos šalininkų – nuo 9,3 proc. iki 22,4 procento. Gauti rezultatai leidžia spręsti apie pamažu didėjančią mažiau centralizuoto Lietuvos švietimo sistemos modelio palaikymą (4 pav.).

4 pav. Vadovų požiūrio į mokyklų tinklo optimizavimą kaita (proc.)

Kadangi 1996 metais mokyklų tinklo optimizavimo reforma dar nebuvo prasidėjusi, galime palyginti tik 2001 ir 2009 metų duomenis. Palyginimas rodo, kad per aštuonerius metus švietimo vadovų atsakymų procentinis santykis beveik nepasikeitė. 2001 metais mokyklų tinklo optimizavimui pritarė 59,7 proc.

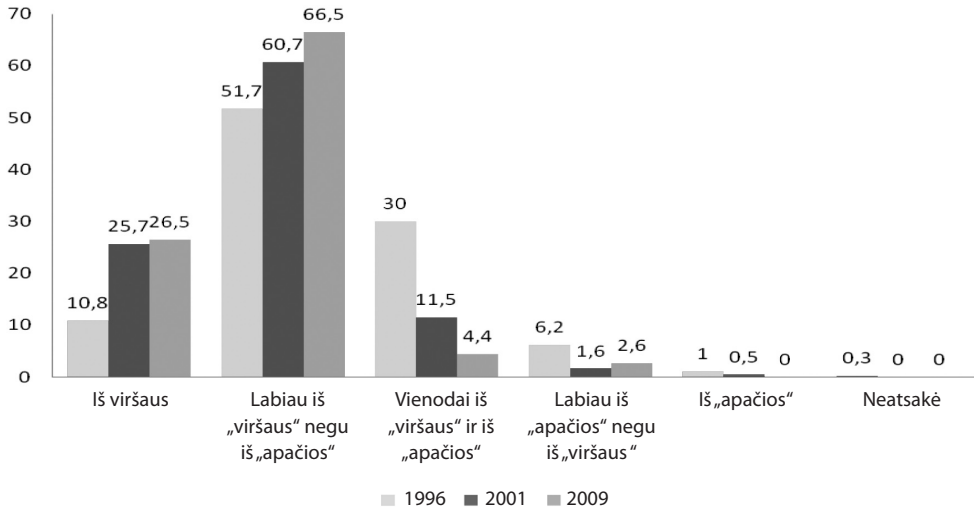
apklaustųjų, 2009 metais – 59,4 procento. Neigiamą požiūrį 2001 metais išreiškė 36,2 proc., o 2009 metais – 37 proc. apklaustų mokyklų vadovų. Taigi mokyklų tinklo optimizavimo reforma ir toliau vertinama prieštaringai, o jos šalininkų ir priešininkų santykis, kaip matome, išlieka stabilus (5 pav.).

5 pav. Vadovų požiūrio į mokyklų finansavimo tvarką kaita (proc.)

Švietimo vadovų požiūris į mokyklų finansavimą išgyveno įdomią dinamiką. 1996 metais pusė apklaustųjų pirmenybę teikė mažiau centralizuoto finansavimo modeliui ir tik 30 proc. apklaustųjų pasisakė už labiau centralizuotą finansavimą. 2001 metais vadovų nuotaikos pasikeitė – labiau centralizuotam modeliui pirmenybę teikė jau 56,3 proc. apklaustųjų, o mažesnės centralizacijos šalininkų beliko 30 procentų. Po aštuonerių metų įvyko dar viena požiūrio kaita. Centralizuoto mokyklų finansavimo šalininkų beliko dešimtadalis, o decentralizuotam finan-

savimui pirmenybę atidavė net 83,2 proc. apklaustųjų. Interpretuodami gautus duomenis, turime prisiminti, kad 2001 metų apklausa vyko netrukus po vadinamojo moksleivio krepšelio įvedimo. Moksleivio krepšelis – centralizuotai Vyriausybės skiriama dotacija, kurios skirstymo galimybės tiek mokyklai, tiek savivaldybei buvo apribotos. Krepšelio įvedimas išsprendė bent dalį tuo metu Lietuvos švietimo sistemoje egzistavusių mokyklų finansavimo problemų, todėl, matyt, dauguma vadovo ir parėmė labiau centralizuotą modelį. Pasikeitusi švietimo vadovų pozicija 2009

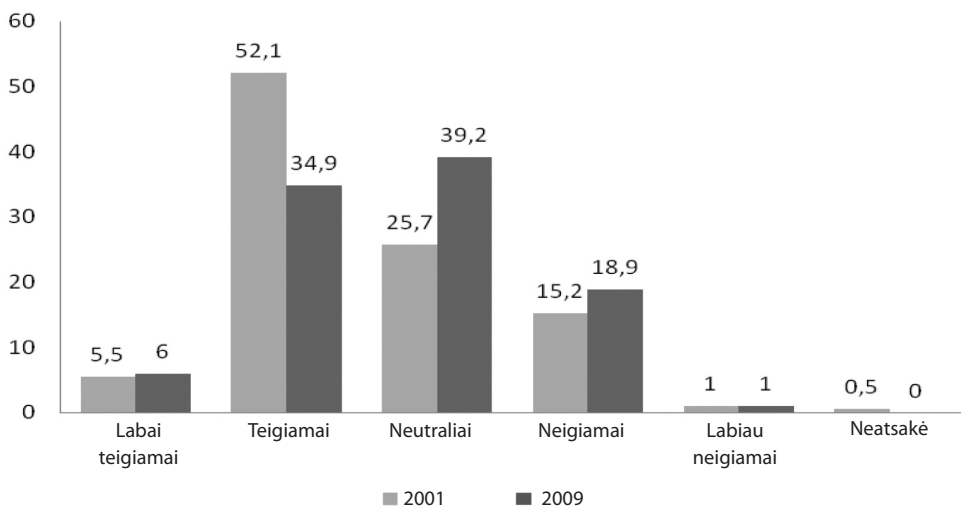

6 pav. Vadovų požiūrio į švietimo pokyčių priežastį kaita (proc.)

metais rodo, kad dabartinė mokyklų finansavimo tvarka daugumos vadovų nebetenkina ir, jų manymu, toliau turėtų būti siekiama mažesnės švietimo finansavimo centralizacijos (6 pav.).

Visais reformos etapais dauguma respondentų manė, kad švietimo pokyčiai labiau vykdomi „iš viršaus“ negu „iš apačios“. Sulig kiekvienu tyrimu tokią nuomo-

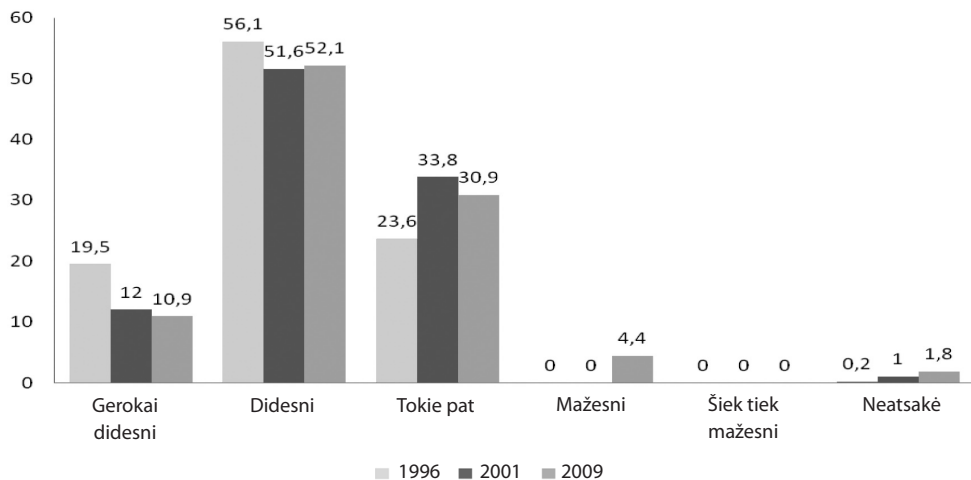
nę palaikė vis didesnis procentas apklaustų mokyklų vadovų. 1996 metais taip manė tik 62,5 proc. apklaustųjų, o 2001 metais tokią nuomonę išsakė jau 86,4 proc. respondentų, 2009 metais – net 93 procentai. Tokie apklausų rezultatai akivaizdžiai rodo centralizuotą Lietuvoje vykdomų švietimo reformų pobūdį, ir, metams bėgant, ši tendencija tik dar labiau stiprėja (7 pav.).

7 pav. Vadovų požiūrio į mokyklų tarybų veiklą kaita (proc.)

Mokyklų tarybų veiklą vadovai vertino 2001 ir 2009 metų tyrimuose. Tyrimų rezultatai rodo, kad teigiamai mokyklų tarybų veiklą vertinančių vadovų sumažėjo nuo 57,6 proc. iki 40,9 procento. Šiek tiek padaugėjo neigiamų vertinimų, kažkiek pa-

daugėjo neutraliai tarybų veiklą vertinančių vadovų – nuo 25,7 proc. iki 39,2 procento. Rezultatai rodo, kad tam tikra dalis vadovų ilgainiui nusivylė tarybų veikla ir / arba nemano, kad jos galėtų vaidinti reikšmingą vaidmenį mokyklos gyvenime (8 pav.).

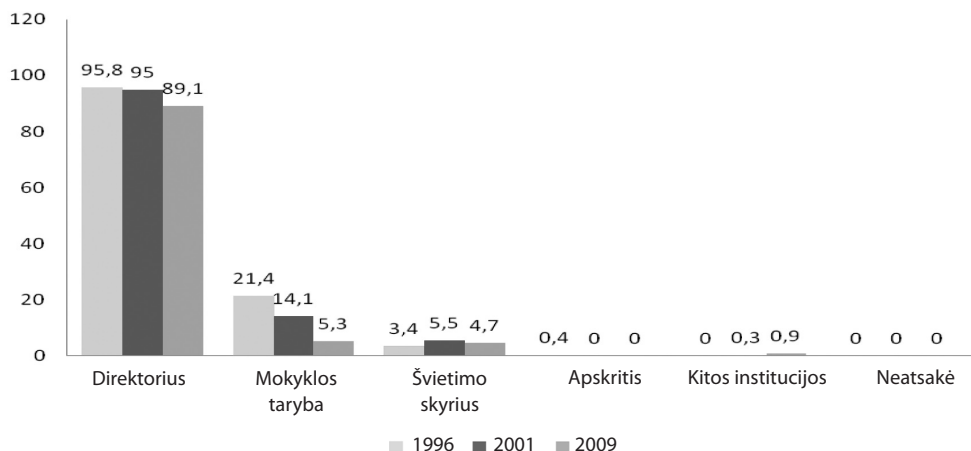
8 pav. Vadovų požiūrio į įgaliojimus kaita (proc.)

Vadovų požiūris į turimus įgaliojimus mažai keitėsi. Šiek tiek didesnis procentas vadovų pageidavo didesnių įgaliojimų 1996 metais. Tada už didesnius vadovų įgaliojimus pasisakė 75,6 proc. respondentų. 2001 metais tokią nuomonę išreiškė 63,6 proc. apklaustų mokyklų vadovų, o 2009 metais – 63 procentai. Galima daryti prielaidą, kad tolygiai, konkrečiai antroje dešimtojo praėjusio amžiaus dešimtmečio pusėje, mokyklų vadovų įgaliojimai plėtėsi, tačiau, nepaisant šių pokyčių, dauguma vadovų ir toliau mano, kad jie galėtų būti didesni (9 pav.).

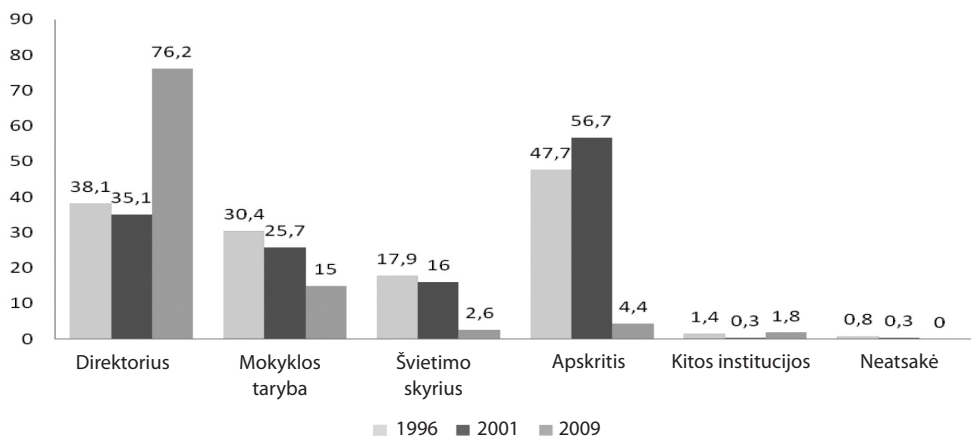
Vadovų požiūris į mokyklos pedagoginio personalo priėmimą mažai keitėsi. Dauguma vadovų – 95,8 proc. 1996 metais, 95 proc. 2001 metais ir 89,1 proc. 2009 metais – manė, kad priimti pedago-

ginį personalą yra mokyklos direktoriaus prerogatyva. Logiška, kad, būdami atsakingi už įstaigos veiklą, mokyklų vadovai mano turį teisę patys formuoti įstaigos kolektyvą. Tiesa, gerokai sumažėjo manančių, kad priėmimo procese turėtų dalyvauti mokyklos taryba. 1996 metais taip manė 21,4 proc. respondentų, o 2009 metais – tik 5,3 procento. Matyt, šis rezultatas rodo didėjantį švietimo įstaigų vadovų nusivylimą mokyklų tarybų veiklos efektyvumu (10 pav.).

Matome, kad ir šiuo atveju rezultatai rodo mažėjantį pasitikėjimą mokyklų tarybomis. 1996 metais net 30,4 proc. mokyklų vadovų manė, kad mokyklos taryba turėtų dalyvauti skirstant pedagogų krūvį, o 2009 taip manė tik 15 proc. apklaustųjų. Vis mažiau mokyklų vadovai linkę patikė-

9 pav. Vadovų požiūrio į mokyklos pedagoginio personalo priėmimą kaita (proc.)

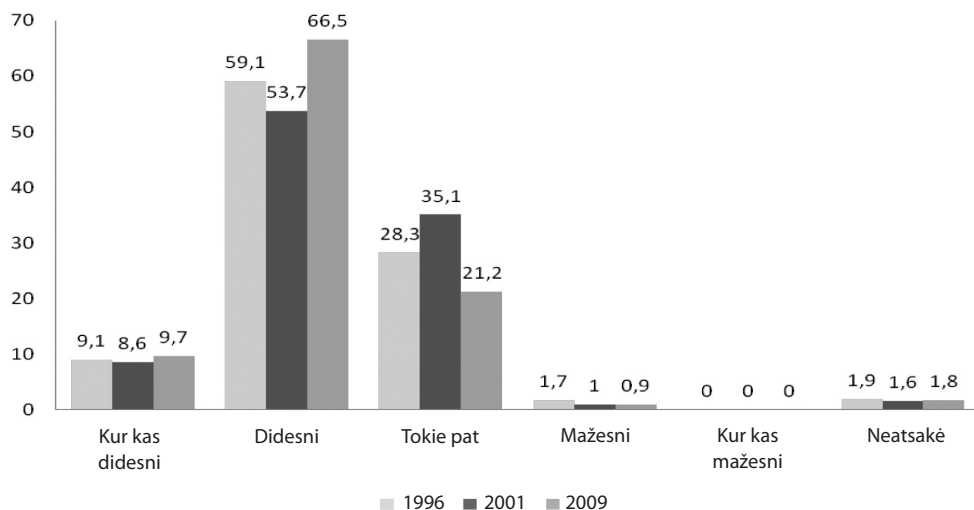

10 pav. Vadovų požiūrio į darbo krūvio mokytojams skyrimą kaita (proc.)

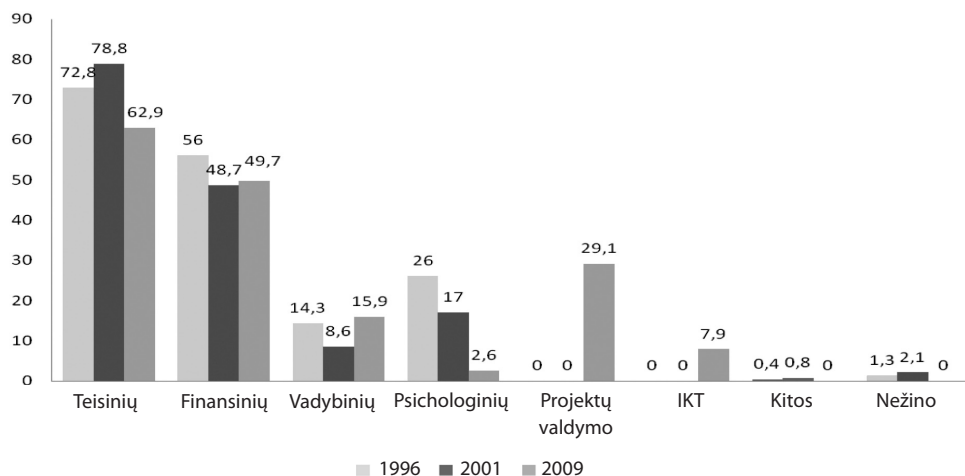
ti pedagogų darbo krūvio skirstymą Švietimo ir mokslo ministerijai bei švietimo skyriams. 1996 metais vadovų, manančių, kad šiame procese turėtų dalyvauti švietimo skyrius, buvo 30,4 proc., o 2009 metais – tik 2,6 proc.; 1996 metais manančių, kad darbo krūvį turėtų reglamentuoti ministerija, buvo 47,7 proc., o 2001 metais – net 56,7 proc.; 2009 metais taip manančių buvo tik 4,4 procento. Kita vertus, dvigubai padaugėjo respondentų, manančių, kad pedagogų darbo krūvį turėtų skirstyti

direktorius – nuo 38,1 proc. iki 76,2 procento. Šie pasikeitimai taip pat rodo, kad dauguma mokyklų vadovų pageidautų platesnių savo veiklos įgaliojimų (11 pav.).

Vadovų požiūris į mokytojų vadybinius įgaliojimus mažai keitėsi. 1996 metais 68,2 proc. vadovų manė, kad mokytojų vadybiniai įgaliojimai turėtų būti didesni, o 2009 metais taip manė 76,2 proc. apklaustųjų. Tai, kad mokytojų vadybiniai įgaliojimai turėtų būti mažinami, 2009 metais manė tik vienas procentas respondentų.

11 pav. Vadovų požiūrio į mokytojų vadybinius įgaliojimus kaita (proc.)

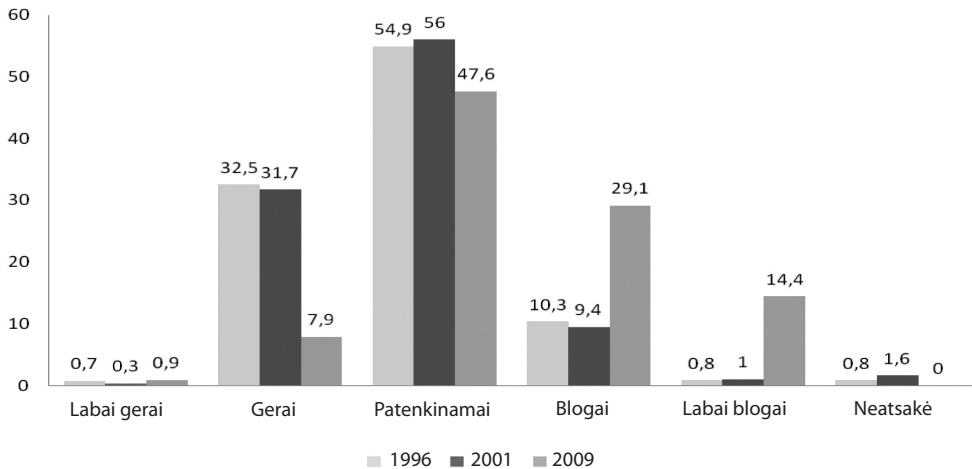

12 pav. Vadovų požiūrio į trūkstamas žinias kaita (proc.)

Kiti apklausti mokyklų vadovai mano, kad mokytojų vadybiniai įgaliojimai turėtų likti tokie patys. Gauti rezultatai rodo, kad dauguma mokyklų vadovų supranta, kaip svarbu ugdyti mokytojų vadybines kompetencijas ir skatinti jų lyderystės apraiškas (12 pav.).

Per aptariamą laikotarpį labiausiai vadovų pasigendamų žinių sąrašas beveik

nesikeitė. Tiek 1996-aisiais, tiek 2009 metais mokyklų vadovai labiausiai jautė teisinių žinių poreikį – atitinkamai 72,8 proc. ir 62,9 procento. Antroje vietoje – finansinių žinių stygių jautė 56 proc. respondentų, 2009 metais – 49,7 procento. Nemažėja ir vadybos žinių poreikis. 1996 metais vadybos žinių trūkumą jautė 14,3 proc.

13 pav. Vadovų požiūrio į vadovų atestavimo tvarką kaita (proc.)

apklaustųjų, o 2009 metais – 15,9 procento. Vienintelė sritis, kur žinių poreikis akivaizdžiai sumažėjo, yra psichologija. 1996 metais psichologinių žinių stygių jautė 26 procento apklaustų vadovų, o 2009 metais – jau tik 2,6 proc. Kita vertus, mokykloms vis labiau išitraukiant į projektinę veiklą, aktualus tapo projektų valdymo žinių poreikis. Tokio pobūdžio žinių trūkumą 2009 metų tyrime nurodė 29,1 proc. apklaustųjų (13 pav.).

Pastebimi reikšmingi vadovų požiūrio į atestavimo tvarką pokyčiai. Patenkinamai vertinančių atestavimo sistemą švietimo vadovų dalis mažai keitėsi. Taip vertino sistemą maždaug pusė apklaustųjų: 1996 metais – 54,9 proc., 2001 metais – 56 proc. ir 2009 metais – 47,6 procento. Tačiau labai keitėsi teigiamų vertinimų skaičius – nuo 33,2 proc. 1996 metais tokių vertinimų sumažėjo iki 8,8 proc. 2009 metais. Atitinkamai padidėjo neigiamų vertinimų – nuo 11,1 proc. 1996 metais iki 43,5 proc. 2009 metais. Tokį nuomonių pasikeitimą būtų galima aiškinti tuo, kad per laikotarpį

tarp tyrimų keitėsi švietimo įstaigų vadovų atestavimo tvarka. Galima daryti prielaidą, kad naujoji atestavimo sistema daugelį per 2009 metų tyrimą apklaustų švietimo vadovų nuvylė.

Apibendrinimas

1996, 2001 ir 2009 metais atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad mokyklų vadovų požiūris į dalį švietimo kaitos aspektų per visus tris ligšiolinius švietimo reformos etapus išliko itin stabilus. Per laikotarpį nuo 1996 iki 2009 metų liko nepakitęs daugumos respondentų įsitikinimas, kad dabartinė švietimo sistema yra geresnė už tarybinę. Išliko ir didelis vadovų optimizmas, vertinant Lietuvos švietimo sistemos ateitį. Tai rodo, kad Lietuvos švietimo vadovai teigiamai vertina įvykusius pokyčius ir pozityviai žiūri į tolesnes jos plėtros perspektyvas. Kita vertus, išliko stabilus daugumos vadovų noras matyti mažiau centralizuotą švietimo sistemą. Maža to, vis stiprėja vadovų įsitikinimas, kad švietimo pokyčiai vykdomi „iš viršaus“, o ne „iš apačios“,

t. y., jų manymu, centralizuotų sprendimų priėmimo tendencija švietimo srityje ilgainiai tik stiprėja. Stabiliai aukštas išliko ir švietimo vadovų noras turėti didesnius įgaliojimus. Taigi, nepaisant bendros optimistinės nuostatos, respondentai visų trijų tyrimų metu nuolat jautė pernelyg didelę švietimo sistemos centralizaciją ir jų, kaip vadovų, veiksmų laisvės stygių.

Stabilus išliko ir vadovų nuomonių pasidalijimas mokyklų tinklo optimizavimo klausimu. Per aštuonerius metus pritariančiųjų ir nepritariančiųjų mokyklų tinklo optimizavimui santykis nepakito – maždaug šeši dešimtadaliai „už“ ir keturi dešimtadaliai „prieš“. Rezultatai rodo, kad mokyklų tinklo optimizavimas ir toliau išlieka viena iš prieštaringiausiai vertinamų Lietuvos švietimo reformos iniciatyvų.

Kita vertus, yra švietimo kaitos sričių, apie kurias vadovų nuomonė, laikui bėgant, keitėsi. Iš esmės pakito požiūris į mokyklų finansavimo tvarką. 2001 metais daugiau kaip pusė apklaustųjų pageidavo labiau centralizuotos finansavimo sistemos, o 2009 metais už mažiau arba gerokai mažiau centralizuotą sistemą pasisakė daugiau kaip aštuoniasdešimt procentų respondentų. Matome, kad vadovų požiūris į mokyklų finansavimą pakito iš esmės ir šis pokytis neabejotinai turėtų atkreipti šalies švietimo politikų dėmesį.

Pasikeitė vadovų požiūris į darbo krūvio mokytojams skyrimą. 2001 metais daugiau kaip pusė apklaustų vadovų pageidavo, kad Švietimo ir mokslo ministerija dalyvautų šiame procese, o 2009 metų tyrime taip manančių liko vos keli procentai. Daugelis respondentų pažymėjo, kad darbo krūvio paskirstymas turėtų būti mokyklos direktorių prerogatyva. Didesnis procentas, negu ankstesnių tyrimų metu,

2009 metais apklaustų vadovų pageidavo didesnių vadybos įgaliojimų. Taigi vadovų požiūris į savo teises ir atsakomybę pasikeitė. Daugumos dabartinių mokyklų vadovų manymu, jie nusipelnė didesnės laisvės ir yra pasirengę prisiimti didesnę atsakomybę, negu iki šiol jiems tai leidžia centralizuota Lietuvos švietimo sistema.

Šiek tiek keitėsi vadovų požiūris ir į mokytojų vadybinius įgaliojimus. Daugėjo respondentų, manančių, kad mokytojų vadybiniai įgaliojimai turėtų būti didesni. 2009 metais tik du dešimtadaliai respondentų manė, kad mokytojų vadybiniai įgaliojimai pakankami; 2001 metais taip manančių buvo daugiau kaip trečdalis.

Pakito vadovų požiūris ir į mokyklų tarybų veiklą. Per aštuonerius metus nuo 2001 iki 2009 metų mokyklų tarybų vertinimas gana akivaizdžiai pasikeitė ir tapo mažiau palankus. Matyt, mokyklų tarybų veikla nevysiškai patenkino švietimo įstaigų vadovų lūkesčius. Gerokai mažiau negu ankstesnių tyrimų metu vadovai yra linkę įtraukti mokyklos tarybą į pedagoginio personalo priėmimo procesą. Taigi mokyklų tarybų vaidmenį ir funkcijas švietimo politikams reikėtų permąstyti taip, kad jos labiau atitiktų mokyklų vadovų lūkesčius.

Galima pastebėti ir tam tikrus vertinimų, kokių žinių mokyklų vadovams labiausiai trūksta, pokyčius. Prioritetai ir toliau išliko tie patys: vadovai labiausiai jaučia teisinių žinių stoką, antroje vietoje – finansinių, trečioje – vadybinių žinių stoka. Tačiau labai sumažėjo psichologinių žinių poreikis ir atitinkamai padidėjo projektų valdymo žinių poreikis. Matyt, mokyklų vadovai mano pakankamai psichologinių žinių gaunantys kursų ir seminarų metu, o projektų valdymas užima vis didesnę va-

dovų veiklos dalį ir šios srities žinios tampa vis aktualesnės.

Pastebimai keitėsi vadovų atestavimo tvarkos vertinimas. Blogai ir labai blogai esamą vadovų atestavimo tvarką 2009 metais įvertino daugiau kaip 40 proc. apklaustųjų, o 1996 bei 2001 metais taip vertinančių tebuvo vos dešimtadalis. Taigi, nemažos dalies vadovų manymu, anksčiau gyvavusios vadovų atestavimo sistemos pakeitimas nebuvo sėkmingas ir dabartinė sistema vertinama gerokai blogiau negu buvusioji. Tokie apklausos rezultatai turėtų priversti švietimo politikus rimtai apsvastyti tolesnes vadovų atestavimo tvarkos pertvarkymo galimybes.

Išvados

Palyginus 1996, 2001 ir 2009 metais atliktų švietimo vadovų požiūrių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad vadovų požiūris

tam tikrais klausimais pasižymi santykinu stabilumu ir per daugiau kaip dešimtmetį palyginti mažai keitėsi. Kita vertus, vadovų požiūris į kai kurias veiklos sritis per aptariamą laikotarpį pakito.

Išliko stabilus vadovų požiūris į dabartinę ir sovietinę švietimo sistemas, Lietuvos švietimo sistemos ateitį, švietimo sistemos centralizaciją ir decentralizaciją, švietimo pokyčių priežastį, mokyklų tinklo optimizavimą, mokyklų vadovų įgaliojimus.

Keitėsi vadovų požiūris į trūkstamų žinių poreikį, mokyklų finansavimo tvarką, mokyklų tarybų veiklą, mokyklos pedagoginio personalo priėmimą, darbo krūvio mokytojams skyrimą, mokytojų vadybinius įgaliojimus ir vadovų atestavimo tvarką.

Stabilūs švietimo vadovų požiūris daugiausia susiję su išoriniais, kintami – su vidiniais mokyklos gyvenimo veiksniais.

LITERATŪRA

Ball, S. *The Micro-Politics of the School*. London: Methuen, 1987.

Fullan, M. *The New Meaning of Educational Change*. 2nd ed. New York: Teachers College Press, 1991.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Lietuvos švietimas skaičiais 2006. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2006. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/lietuvos%20svietimas%20skaiciais.pdf [žiūrėta 2011 07 27].

Mečkauskienė, R. *Mokyklos valdymo kaita švietimo sisteminių pokyčių sąlygomis*. Daktaro disertaci-

ja. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2011.

Sarason, S. *The Culture of the School and the Problem of Change*. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon, 1982.

Želvys, R. *Švietimo vadyba ir kaita*. Monografija. Vilnius: Garnelis, 1999.

Želvys, R. Visuomenės požiūris į švietimo reformą: kas pasikeitė per 20 metų. *Pedagogika*, 2009, 95, p. 24–27.

Želvys, R., Baužytė, E., Brusokaitė, R., Černiauskas, M., Deveikytė, J. *Lietuvos švietimo vadovų požiūris į švietimo reformą*. Vilnius: VU Filosofijos fakulteto Švietimo politikos centras, 2001.

SCHOOL PRINCIPALS' ATTITUDE TO CHANGES IN THE SYSTEM OF EDUCATION

Ramutė Mečkauskienė, Rimantas Želvys

S u m m a r y

In most publications dedicated to the education change in Lithuania, three main periods in education reform practical implementation are usually defined. Lithuanian society differently accents the education reform as a whole and has a discrepant attitude towards the importance of implementing its changes. Some steps of the reform are estimated positively, while other steps are valued less. In 1996 (Želvys, 1996), 2001 (Želvys, et al., 2001) and 2009, (Mečkauskienė, 2009) surveys were conducted in order to find out the school principals' attitude towards the educational system changes at the end of each period of the education reform in Lithuania. The results of the surveys allow to compare and evaluate the school principals' attitude towards these changes and to reveal their attitude dynamics in the period of over ten years. A comparative analysis shows that the majority of respondents go on stating that the present educational system is better as compared to the Soviet system of education, and deny the sidelight view in society that educators are

longing for the Soviet education system; they show a highly optimistic level of the attitude towards the future of the Lithuanian education system.

On the other hand, there has still remained a defensive wish of the majority of school principals to see a less centralized educational system. Moreover, they still go on stating that changes in the education system are being implemented more and more on the "top-down" principle showing the tendency of centralization in the decision-taking. A high stability is seen in the principals' wish to have more rights in management authorization and the optimization of the school net.

The generalized results of 1996, 2001 and 2009 show the stability of school principals' attitude towards three stages of the educational reform. There is a shift only concerning separate changes. The steady outlooks are usually influenced by the external factors and the changing attitudes to the internal factors.

Key words: school principals, education reform, educational changes

Iteikta: 2011 08 12

Priimta 2012 01 30